

Deliberationes tudományos folyóirat

17. évfolyam 1. szám 2024/1, 41–54. oldal

Kézirat beérkezése: 2024.05.06.

Kézirat befogadása: 2024.10.28.

DOI: 10.54230/Delib.2024.1.41

Deliberationes Scientific Journal

Vol.17; Ed.No. 1/2024, pages: 41–54

Paper submitted: 6th May 2024

Paper accepted: 28th October 2024

DOI: 10.54230/Delib.2024.1.41

JOSEPH RATZINGER MEGKÖZELÍTÉSE A POLITIKÁRÓL

Gellén Márton

Gál Ferenc Egyetem, Kutatóintézet, Egyháztörténeti Kutatócsoport

Absztrakt

E tanulmány Joseph Ratzinger „apolitikus” politikai teológiáját kívánja közelíteni olyan módon, hogy a hatalmas életmű átfogó teológiájának egyes csomópontjaihoz rendeli a szerző politikáról alkotott nézeteit. Kiindulópontként tekintve Pál apostolnak a világi hatalom rendeltetéséről írott szavait, értelmet nyer, hogy a ratzingeri politikai teológia elsősorban teológia. Ennek fényében a mű felidéri a modernizmussal párbeszédben vitázó politikai teológia spektrumát, amelyben a világi politikai filozófiára vonatkozó állítások nem tekinthetők központinak a teológiai mondanivalóhoz viszonyítva. A széles távlatú politikai teológia felöleli az ontológia, az antropológia, az etika és az episztemológia területeit, amelyeken belül a világi filozófia számára értelmezhető felület adódik, így Joseph Ratzinger e területekre irányította érveit, amelyek részben a modernizmus, illetőleg a relativizmus (poszt-modernizmus) logikailag védetlen pontjait veszik célba, részben azok meghaladását kínálja a Szentírásra alapozott keresztény kijelentésben és az Istennel való kapcsolatban való egyéni és közösségi elmélyülés útján.

Kulcsszavak: politikai teológia, relativizmus, modernizmus, ekkléziológia

JOSEPH RATZINGER'S POLITICAL THOUGHT

Márton Gellén

Gál Ferenc University, Research Institute, Church History Research Group

Abstract

This study intends to approach Joseph Ratzinger's "apolitical" political theology by connecting certain elements of his political thought to the nodes of his vast theological corpus. To this end the article recalls the spectrum of political theology which disputes

with modernism in dialogue and in which affirmations on natural political philosophy have no central role compared to the theological content. Joseph Ratzinger's wide-perspective political theology entails the fields of ontology, anthropology, ethics, and epistemology in which natural philosophy is offered a conceivable field, therefore, he arranged his arguments onto these fields. The arguments either aim at the logically undefended points of modernism and relativism (post-modernism) or offer to transcend them by delving deeper into the Christian revelation build on the Scripture and submerging into the connection with God through individual and collective devotion.

Key words: political theology, relativism, modernism, ecclesiology

BEVEZETÉS: JOSEPH RATZINGER POLITIKAI TEOLÓGIÁJA ÉS PÁL APOSTOL

Joseph Ratzinger politikai teológiai antropológiai politikafogalom (Jancsó, 2024). Megközelítését úgy formálja, hogy az Isten-ember kapcsolatot, illetőleg az Isten-egyház kapcsolatot tekinti elsődlegesnek, és ezeknek mintegy melléktermékeként vagy szükséges következményeként tekint a politika fogalmára. Ez egy páli politikafogalom, ahol a politikai berendezkedésnek az a célja, hogy rendet tartson mindaddig, ameddig az eszkatologikus várakozások beteljesednek, illetőleg a történelem eléri végső beteljesedését, amelyet nem a politikától, vagy az emberiségtől, hanem Istentől vár (Ratzinger, 1988).

Ennek előre bocsátásával megállapítható, hogy Joseph Ratzinger politikai teológiája Pál apostol politikai teológiájára épül. A páli politikafogalom egyik központi megfogalmazása a Rómaiakhoz írt levél 13. részében található. A Szent István Társulat által gondozott fordításban: „A felsőbbség nem arra való, hogy a jótettől ijeszsen el, hanem a rossztól. Azt szeretnéd tehát, hogy ne kelljen a hatalomtól tartanod? Tedd a jót és megdicsér, ⁴mert az Isten eszköze a javadra. De ha gonoszságot művelsz, rettegi, mert nem hiába viseli a kardot. Isten eszköze, hogy a gonosztevőt megbüntesse.” (2013, Róm 13,3–4)¹ Az idézett szövegrész szerint a világi hatalom feladata a rend fenntartása morális integritás és – kiegészítő jelleggel – karhatalom útján. A karhatalom legitim alkalmazására vonatkozó megfogalmazás emlékeztet Max Weber megfogalmazására, miszerint az állam a „legitim fizikai erőszak monopóliumának” (Weber, 1998) birtokosa, ugyanakkor Pál a legitim erőszak előfeltételeként szabja a moralitást a következők szerint:

1. A legitim fizikai erőszak által is kikényszeríthető moralitás vizsgálható és vizsgálendő tartalmilag, tehát megállapítható, hogy mi a jó és mi a rossz, a kettő között világos határvonal húzódik.
2. Nem a politika hozza létre a moralitást, hanem a politika legfeljebb a helyes mo-

---

¹ A Szentírási részeket a Szent István Társulat fordításában közöljük. <https://szentiras.hu/SZIT/R%C3%B3m13> letöltve: 2024. 05. 04.

rál őrzője a társadalmi-fizikai dimenzióban.

3. Az egyén felelőssége, hogy a közjót egyéni jó cselekvésével előmozdítsa. („... Tedd a jót.” (2013, Róm 13,3))
4. A rend fenntartása szolgálat, célja a közjó („...Isten eszköze a javadra...” 2013, Róm 13,4).
5. A legitim fizikai erőszak konkrét megnyilvánulására azokkal szemben van szükség, akik a morálisan jót elutasítják és azt teszik, ami morálisan rossz („ha gonoszságot művelsz, rettegi.” 2013, Róm 13,4).
6. A társadalom működésének vezérelve a szeretet, (természetesen keresztény és nem relativista értelemben ld. később, 2013, Róm 13,9. és 10.).
7. A politika érvényessége időleges, adott időtávra szól, nem örök (2013, Róm 13,11).

Mindez gyökeres ellentétben van a modern politikai filozófia állításaival, melyekre röviden kitérünk a későbbiekben. Sőt, Ratzinger politikai teológiai munkásságának jelentős része kimondottan arra koncentrál, hogy a modernizmus állításait cáfolja. Erre tekintettel szokás Ratzinger politikai filozófiáját úgy tekinteni, hogy az egy ellen-nihilizmus vagy ellen-nietscheizmus (Gaál Gyulai, 2010). Joseph Ratzinger Európa jövőjéről szóló írásában hangsúlyozza, hogy míg a kereszténység képes volt a felülről származó univerzális moralitással viszonyulni az élet kérdéseihez, és – saját korlátait ismerve – különválasztani a jót a rossztól, addig a felvilágosodásban Hegel szemlélete érvényesült, mely szerint azt, hogy mi jó és mi rossz, az adott történelmi kor szerint kell megítélni, miközben az emberi fejlődés folyamatosan előre halad. Ha azonban nincs általános erkölcs, akkor csak relatív moralitás van, ami az önkényes értelmezések táptalaja. Az önkényes moralitás Ratzinger szerint nem más, mint nihilizmus, amelynek két megnyilvánulási formája a zsarnokság – amikor egy szűk csoport rá tudja kényszeríteni saját erkölcsét a társadalomra – vagy pedig az erkölcsi anarchia, amikor bárki szabadon válogathat az épp neki tetsző morális megoldások között (Ratzinger, 2010). Ilyen értelemben Ratzinger liberalizmus-kritikáját – amely jelentős részét adja politikai teológiai gondolatainak – ontológiai politikai teológiának is lehet tekinteni, amely szerint az Isten nélküli világ, benne az Isten nélküli Európa vagy bármely más politikai formáció egyaránt a nemlét felé halad az önmagát felélő zsarnokság vagy az önmagát felélő anarchia útján, amivel – tehetjük hozzá – szinte önmaga válik a garanciájává a Pál által előre vetített ideiglenességnek (Róm 13, 11.).

Ezzel szemben az Istentől kapott, tehát mozdíthatatlan talapzattal rendelkező, transzcendens beágyazottságú egyház léte garantált, feladata, hogy „teljes hűséggel tartson ki a hit alapvető igazságai mellett” (Recentiores Episcoporum Synodi... idézi: Ratzinger, 2017), illetve ezt értelmezze és közölje. E feladat tartalmilag szintén a Szentírásban található, nem más, mint a „Great commission”, vagyis a „Nagy küldetés”: „¹⁹Menjetez tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére,²⁰és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok mindennap, a világ vé-

gégig.” (2013, Mt 28,19–20) Az egyház feladata túlmegy ugyan a szorososan vett politikai teológia területén, ugyanakkor annak rögzítési, „felfüggesztési” pontját képezi.

JOSEPH RATZINGER A POLITIKAI MODERNIZMUS KRITIKUSA

Joseph Ratzinger számára a modernizmussal való intellektuális és szellemi küzdelem kiindulópontja nem csupán az, hogy a modernizmus minden eretnokség szintézise (Talar, 2010). Joseph Ratzinger saját politikai teológiáját a modern politikai filozófiával folytatott párbeszédben, azzal vitázva, azt cáfolva alakította ki. Munkássága során a teológia teljességére volt hatással, alkotóként is a teológiát célozta meg elsősorban, de műveiben benne rejlenek bizonyos politikai filozófiai vagy politikai teológiai állítások is (Gaál Gyulai, 2010), amelyek utólag rendszerezhetők. Egyértelmű, hogy a szerző számára az általános teológia volt elsősorban fontos, a politikai teológia pedig az egyéb teológiai területek, a morálteológia, a teológiai antropológia, illetőleg a teológiai ismeretelmélet (episztemológia) következményeként vagy megnyilvánulási területeként értelmezhetők. Mindemellett Joseph Ratzinger főpásztori hivatásában nem kevés – utólag profétai ihletésűnek tekinthető – megnyilvánulást találunk, amelyek konkrét funkciója a társadalom, az egyház és a politikai szereplők konkrét figyelmeztetése volt arra, ami a küldetésük és arra, hogy tevékenységük ideiglenes. A küldetésre és az ideiglenességre való figyelmeztetés egyaránt azonosíthatóan páli ihletésű, figyelemmel a Róm 13-ra való hivatkozásokra.

Megjegyzendő, hogy arra nézve, hogy Ratzinger politikai teológiája előre helyezi a moralitást a politikához képest, két egymással versengő állítás tehető. Jancsó András nézete szerint (2023) Ratzinger szemléletének az az arisztotelészi gondolat képezi az alapját, hogy a politika az etikának alárendelt. Álláspontom szerint Ratzinger elsősorban Pálra támaszkodik nézeteinek kialakításában, az arisztotelianus áthallás legfeljebb homonímia. A páli alapvetés elfogadása esetén értelmet nyer, hogy Ratzinger nem a politika morális hibáinak emberi erőfeszítés útján való kijavításában, hanem az imádságban, a Szentírás elmélyült tanulmányozásában és az emberiség Krisztus általi megváltásában látja a globális megoldást (XVI. Benedek Pápa, 2011).

Ratzinger álláspontja szerint a pozitivista, marxista-liberális világ- és államkép meghaladására van szükség, ugyanis a meglévő berendezkedés két okból is életképtelen hosszabb távon: képtelen reagálni a megújuló változásokra és nem tud mit kezdeni a transzcendenssel (Ratzinger, 2010).

Jelen mű nem vállalkozhat arra, hogy Joseph Ratzinger politikai teológiai munkásságát egészében bemutassa, de annak egyes csomópontjait igen. Ezek a következők: antropológiai politikai teológia, episztemológiai politikai teológia, ontológiai teológia és profetikusi politikai teológia. Ez utóbbi nem része ugyan a modern filozófiai gon-

dolkodásnak, de a profetikus kifejezés helyettesíthető a telos (cél) görög kifejezéssel, amennyiben ez alatt Istennek mint a történelem urának kijelentett szándékait értjük és nem emberi megközelítések céljait.

MEGJEGYZÉSEK JOSEPH RATZINGER ETIKAI- ANTROPOLÓGIAI POLITIKAI TEOLÓGIÁJÁHOZ

Joseph Ratzinger antropológiai teológiáját Ssenyondo a „tanú” vagy „tanúnak lenni” kifejezésbe sűríti (Ssenyondo, 2013). Az ember mint teremtmény és az ember mint Isten teremtménye azt feltételezi, hogy a Teremtő és a teremtmény interakcióban van egymással. (Ssenyondo, 2013). Az ember azonban a bűneset és az egyéni bűn miatt elesett állapotban van, ezért megváltásra szorul, amely Jézus Krisztus kegyelmén keresztül érhető el, akin keresztül az embernek ígérete van a feltámadásra és az Istennel együtt való örök életre (Corkery, 2009). Ratzinger számára a megváltás az nem csupán pillanatnyi, hanem átfed a megigazulás vagy megszentelődés fogalmaival, a megváltás eseménye a teljes történelmet átfogja és a remény mozzanatával és Krisztus cselekvő személyével kapcsolja egybe a múlt, a jelen és a jövő eseményeit (Ratzinger, 2009). Ratzinger megközelítésében a megváltás aktora a legkevésbé sem a politika, hanem a politikus és a politika is megváltásra szorul, mint minden jó szándékú emberi törekvés. A teológiai gondolkodó Joseph Ratzinger, illetőleg a főpásztor XVI. Benedek pápa antropológiai felfogása alapvetően elutasítja a racionalitás kultúráját, amely önmagát az emberi élet fölé helyezi, és felhatalmazza önmagát arra, hogy elvegye mások életét akár háborúk, akár abortusz, akár eutonázia útján, vagy relativizálja az ember teremtményi szerepkörét például a klónozás révén. (Ssenyondo, 2013) Mindezeket Ratzinger rendellenességnek és degenerációnak, visszafejlődésnek tekinti, amely a bűneset logikus következménye a mai emberiségen (Ratzinger, 2006). A döntési szabadság túlhangsúlyozása az élethez való joggal szemben valójában az egyén önszeretetének megnyilvánulása a másik ember életének rovására, amely ellentétes a teremtett mivoltból következő emberi méltósággal (Ratzinger, 2006.) Ratzinger teológiai antropológiájának egyenes következménye, hogy az ember mint teremtett lény nem jogosult bizonyos határok átlépésére. Nincs joga a másik ember életét átlépni vagy a környezetét korlátlanul átalakítani, és végképp nincs joga önmagát vagy saját alkotásait istennek tekinteni. Ha ezeket mégis megteszi, számolnia kell a következményekkel, vagyis az az ember, aki a teremtett mivolta által adott antropológiából kilép, valóban istenné teszi magát, de azzal szembesül, hogy saját kudarcainak megoldására képtelen, azokat legfeljebb letagadni tudja egy ideig. „Nem kevésbé nyugtalanítóak az önbecsapás lehetőségei, amelyekre szert tett az ember. Kikutatta a létezés mélységeit, megfejtette az emberi létezés összetevőit, és most, hogy úgy mondjam, képes, hogy létrehozza magát az embert, aki már nem a Teremtő ajándéka, hanem a mi tevékenységünk terméke, egy termék, tehát szintén választhatunk belőle sa-

ját magunk által meghatározott szükségletünk, igényünk szerint.” (Ratzinger, 2005).² A teremtettség-antropológia tagadásának következménye a Teremtő által adott morál helyett a teremtmények által alkotott sajátos, új moralizmus. Ennek lényege, hogy a megnyugtatónak és szükségesnek hangzó szavak, mint igazság, béke, teremtett világ védelme: átkerülnek a pártpolitikai csatározások színterére és jelentésükben azonban üresek, mivel tartalmuk szabadon változtatható (Uo). Ratzinger tehát az ember ember mivoltának bukásából és önmaga megistenítéséből vezeti le az etika relativizmusát és a modern politika szükségszerű bukását is, amely képtelen különbséget tenni jó és rossz között. Ratzinger politikai antropológiájá válójában etikai-antropológiai politika, tehát teremtett mivolt elfogadása magában hordozza a jó és rossz közötti különbségtétel képességét, amennyiben „senki sem jó, csak az Isten” (Mk. 10, 18.) Hozzátehetjük, hogy az azóta eltelt időben az az emberről való gondolkodás az emberfogalom technicizált leépülését és relativizmusát hozta a teremtettségbe ágyazott etika elvesztésével. Ma már az autonóm gyilkoló robotok harctéri bevetése valóság,³ az emberkereskedelem az egész világot behálózza és megközelítőleg bármely időpillanatban legalább 50 millió ember van modern rabszolgaságban,⁴ olykor vezető nyugati államok hatóságai is megmagyarázzák a modern rabszolgaság szükségességét⁵, zajlik a nem emberi személyek fogalmának megerősítése és jogaik érvényesítése akár emberi személyek rovására vagy ellenére is (Fischer-Lescano, 2020), az állat mint jogilag védett személy kialakítása szintén napirenden van (Chauvet, 2020), miközben már az aktív eutanázia gyakorlati kivitelezésének korszerűsítése zajlik (Kono et al. 2023), az anyaság: kereskedelmi béranyaság (Attawet et al. 2024), a csecsemőgyilkosság és a késői abortusz közötti határ óhatatlanul szintén elmosódik (Singh, 2024)... A felsorolás természetesen nem is lehet teljes, a nemek, a képmások, az emberi remények, vélemények, viszonyok, szerepek, élelmiszerek, kórokozók és génállomány manipulációján keresztül ma már minden lehetségesnek tűnik, ennek külön bizonyítására nincs szükség.

MEGJEGYZÉSEK JOSEPH RATZINGER EPISZTEMOLÓGIAI POLITIKAI TEOLÓGIÁJÁHOZ

Az ember bukásának természetes velejárója az antropológiai relativizmus amelynek következménye, hogy nem csak az ember és környezete közötti határ mosódik el

---

2 A szerző saját fordítása.

3 <https://thebulletin.org/2021/05/was-a-flying-killer-robot-used-in-libya-quite-possibly/> letöltve: 2024. 05. 04.

4 <https://www.globallaveryindex.org/news/new-data-reveals-widespread-failure-by-governments-in-tackling-modern-slavery> letöltve: 2024. 05. 04.

5 www.cbp.gov/newsroom/national-media-release/cbp-revokes-withhold-release-order-disposable-rubber-gloves

A cikk szerint az Egyesült Államok vámhatósága 2020-ban levett a tiltólistáról egy modern rabszolgaság miatt korábban tilalmazott céget, mivel szükség volt az általa gyártott termékre.

(antropológiai relativizmus), hanem az ember által követhető jó és rossz, igazság és hazugság felismerési, megértési képessége is elhalványul. Joseph Ratzinger munkásságában a „relativizmus diktatúrája” az a kifejezés, amely emblematikusan felöleli a szerző „ellen-nihilista” megközelítését. A relativizmus kiindulópontja Ratzinger szerint az az egyébként érvényes felismerés, hogy több érték létezik. A relativizmus racionalizálása területén az első irányzat annak a propozíciónak az elfogadása, hogy elméletek, kultúrák, állítások, stb. nem mérhetőek egymáshoz képest, mivel minden propozíció kulturálisan, nyelvileg, stb. kontextuális (például: Wittgenstein, Heidegger és Gadamer). A második lehetőség annak elfogadása, hogy egyes koncepciók inherensen paradox természetűek „aporetikusak”, különösen azok, amelyek értékválasztást is tartalmaznak, például a hit, az állam vagy a demokrácia (Ratzinger, 2007). Az első állítást, miszerint ami A kultúra számára jó, támogató, az nem biztos, hogy B kultúra számára is jó, támogató, Ratzinger azzal cáfolja, hogy az egyes kultúrák folyamatosan állításokat tesznek egymásról, például iszlám országokból nyugati kultúrákba vándorolnak, amivel nem más, mint egzisztenciális állítás. A paradoxonok vagy apóriák keresése a posztmodernre jellemző dekonstrukciós megoldás minden ellen, ami univerzálisnak vagy abszolútnak látszik (Ibid. 14.). E megoldás lényege, hogy az adott propozíciót végletes helyzetekben kell ábrázolni, ahol fény derül annak tarthatatlanságára. Derridánál ilyen állításokat találunk a vendégszeretet (Derrida, 2005a) vagy a demokrácia (Derrida, 2005b) területén, amelyekkel Ratzinger megállapítja, hogy egyrészt maga a dekonstrukció is dekonstruálható, másrészt a dekonstrukció pusztán azt bizonyítja, hogy érték-függeszték nélkül nem tehető érvényes állítások olyan helyzetekre, amelyek kívül vannak a hétköznapi tapasztalatok értelmezési tartományán. Mindez visszavezet a hagyományos platonikus elgondolásra, miszerint ha a valóság szubsztancia-attribútum felosztásban értelmezhető, akkor a szubsztantív valóság tagadása óhatatlanul visszahat az attribútumok világára. Tehát ha a vendégszeretetet vagy a demokráciát csak gyakorolja az emberiség anélkül, hogy a másik ember iránti szeretetet, tiszteletet érvényesnek fogadná el, akkor könnyen kialakítható olyan példa, amelyben a vendégszeretet vagy a demokrácia értelmetlensége megnyilvánul. Valójában azonban a belső, szubsztantív érték nélkül eleve egyik sem ér sokat. Derrida és Nietzsche állításával szemben nagyon is léteznek tények, akár interpretációk vagy nyelv nélkül is. Ebből következik, hogy valójában sokkal nagyobb hit kell azt elhinni, hogy minden relatív, mint, hogy léteznek objektív valóság-elemek emberi közreműködés nélkül is (Ratzinger, 2004).

Az episztemológiai relativizmus teológiai kulcsmozzanata a Szentírásból merített ismeret érvényességének tagadása átértelmezés, és dekonstrukció útján. Azonban a Szentírást nem lehet a modern filozófusok fogalmi nyelvén értelmezni, az ilyen értelmezés logikai érvényessége nem áll meg, a relativista keresztény fogalma ellentmondásban van önmagával (Ratzinger, 2007), mivel ha nem fogadja el, hogy Krisztus a kijelentés, az igazság és a testté lett ige, aki egy személy, akkor nem tekinthető kereszténynek, vagyis Krisztus követőnek.

JOSEPH RATZINGER ONTOLÓGIAI POLITIKAI TEOLÓGIÁJA

Ratzinger politikai lételmélete, ontológiája a teremtmény-létből vezethető le. Ennek elsőszámú következménye a platóni filozófiára jellemző ontológiai szubsztancia-attribútum megosztás tagadása. Ez azt jelenti, hogy a tulajdonságaitól megfosztott ember egyben ember voltától megfosztott ember is, tehát nem létezik. Ratzinger számára a létezés inherens, ontológiai lényegéhez tartoznak a létezés tulajdonságai, így a jó és a rossz tulajdonság is. A rossz a bűnesetben, a jó a megváltásban ragadható meg. A természetjog Istentől adott, ontológiai fogalom (Langthaler, 2012). Ezzel szemben az antropológiai relativizmus jegyében az emberfogalom relativizálása szükségszerűen az emberfogalom tagadását is jelenti, ami nem más, mint dehumanizáció. Ugyanígy az állítások morális tartalma, igaz vagy nem igaz volta sem választható el az állítástól. Egy állítás, aminek nincs jelentéstartalma, valójában nem állítás, hanem csak hangalak jelentés nélkül. Az állítás lényegéhez tartozik a jelentés. A Biblia ontológiájában a teremtés tulajdonságokkal együtt történik: az ember képes beszélni, szeretni és elbukni, míg a teremtett világ sajátossága a bűneset előtt: hogy látta Isten, hogy mindez igen jó (Ter. 1, 31.). A bűneset után pedig a romlandóság, az elmúlásnak való alávetettség a lét meghatározó tulajdonsága. Mindaz, ami nem múlékony: vagy isteni, vagy nem létezik.

A platóni ontológia elvetése Ratzinger politikai teológiájának is fontos része, amennyiben tagadja, hogy morális függeszték nélkül létezhet tartósan bármely emberi együttélés. E kérdést helyezte a Habermas-Ratzinger vita középpontjába (Habermas & Ratzinger 2005). Joseph Ratzinger és Jürgen Habermas emlékezetes, 2004-ben megrendezett vitájukban az úgynevezett Böckenförde-tétel (Böckenförde, 1967) kérdésként megfogalmazott vizsgálatából indultak ki, amely magyarul úgy is megfogalmazható, hogy „Vajon a szabad, szekularizált állam olyan előfeltételezéseken alapszik-e, amelyeket saját maga nem tud garantálni?” (Habermas-Ratzinger, 2005). A tétel eredeti megfogalmazása szerint: „A szabad, szekuláris állam olyan előfeltételezésekből él (létezik), amelyeket maga nem tud garantálni anélkül, hogy saját szabadságát ne kérdőjelezné meg.” (Söding, 2012). Ez válasz Carl Schmitt politikai teológiájára, aki a morálból kivett politika és a kormányzott tömegek közötti kapcsolatot az istenített emberi autoritásban, végső soron az erőszakban látja. (Schmitt, 1922, illetve Söding, 2012).

JOSEPH RATZINGER PROFETIKUS POLITIKAI TEOLÓGIÁJA

Joseph Ratzinger számottevő, utólag prófétainak minősíthető kijelentéssel rendelkezik, amelyek elsősorban az egyházra vonatkoznak, tehát az ekkleziológia területére tartoznak. E körben először a prófétai kijelentésekkel kapcsolatos filozófiai álláspontot kell tisztázni. Yoram Hazony (2012) álláspontja szerint a prófétai kijelentések valójában történelemben írott isteni kijelentések, amelyek igazságtartalmát retrospektíve lehet megítélni aszerint, hogy azok beteljesedtek-e. Hazony érvelése szerint a szent

iratokra való hivatkozás mindig is a zsidó filozófia, azon belül az episztemológia alapját képezte, és képezi ma is. Álláspontja szerint a nyugati filozófia elfordult ettől. Kezretény szempontból hozzátehetjük, hogy az első században még biztosan fennállt a szent iratokban rejlő prófétai kijelentések és az események összevetéséből következtetett igazság elfogadottsága. Erről tanúskodik az emmauszi tanítványok története „Aztán Mózesen elkezdve az összes prófétánál megmagyarázta nekik, amit az Írásokban róla írtak. Közben odaértek a faluhoz, ahová tartottak. Úgy tett, mintha tovább akarna menni. De marasztalták: „Maradj velünk, mert esteledik, és a nap már lemenőben van.” Betért hát, és velük maradt. Amikor az asztalhoz ültek, kezébe vette a kenyeret, megáldotta, megtörte s odanyújtotta nekik. Ekkor megnyílt a szemük s felismerték. De eltűnt a szemük elől. »Hát nem lángolt a szívünk – mondták –, amikor beszélt az úton és kifejtette az Írásokat?«” (SzIT, 2013, Lk. 24. 27-32.) Tehát az irások, amennyiben beteljesedtek, úgy azokat igaznak kell elfogadni, a tényt pedig beteljesedésnek kell tekinteni. Hazony értelmezésében ez nem más, mint az igazság definíciója, amelyet nem racionális következtetés, nem belső koherencia, nem csak hétköznapi tapasztalat, sem pedig hasznosság alapján nem lehet elérni, egyedül a szent iratok és a tapasztalati valóság összevetésével. Amennyiben pedig ugyanazon kijelentésből egyes elemek beteljesedtek, mások pedig nem, úgy a nem beteljesedett próféciaikkal kapcsolatban is megalapozottan lehet feltételezni, hogy azok megbízhatók. E kérdéskör kapcsán Ratzinger megállapítja, hogy a történeti biblikritika és az eszkatológia két teljesen más kérdéskörre világít rá. Az eszkatológia a jövőre és a jelenre vonatkozó várakozások legitím kutatási területe és érvényes igazságokat tartalmaz, amelyek kívül esnek a történeti biblikritika értelmezési tartományán (Ratzinger, XVI. Benedek Pápa, 2017.). Különös módon Ratzinger prófétai ekkleziológiája egyben politikai teológia is. Ennek a megállapításnak a lényegét abban a felismerésben ragadhatjuk meg, hogy a saját küldetését híven teljesítő egyház eltávolítja ugyan magát a világban uralkodó hatalmi viszonyoktól, de éppen ezáltal képessé válik azok befolyásolására. Erre példaként Azzaro (2021) a lengyel egyház példáját hozza fel, amely épp a politikától való teljes elzártsága éveiben vált képessé, hogy a lengyel politikát, ezen túl pedig a világpolitikát befolyásolja. A kulturális és szellemi megalapozottság tette mindezt lehetővé (Ratzinger, 1991), sőt, szükségszerűvé, holott a lengyel egyház egyáltalán nem gondolt arra és nem is szándékozott a politikát bármilyen formában is befolyásolni a kommunizmus évtizedeiben.

A következőkben a prófétai politikamegközelítés szemléltetésére saját fordításban szerepel Ratzinger 1969-es rádióinterjúja, amelyet az Egyház jövőjéről adott.

„Az Egyház jövője azokból fog származni, akiknek mélyek a gyökereik, akik a hit teljességének tisztaságából élnek. Nem azokból fog fakadni, akik a múltó pillanathoz igazodnak vagy azokból, akik másokat kritizálva azt hiszik, hogy ők maguk tévedhetetlen mérőeszközök, sem azokból, akik a könnyebb utat választják, akik a hit szenvedése elől oldalra lépnek: hibásnak, elavultnak, zsarnokinak és törvényeskedőnek

minősítve mindazt, ami követelést támaszt az emberrel szemben, ami fájdalmat okoz és azt igényli, hogy áldozzák fel magukat.

Az Egyház jövőjét ismét, mint mindig, a szentek fogják alakítani, olyan emberek, akiknek a gondolatvilága mélyebben kutat, mint a napi jelszavak, akik többet látnak, mint mások, mivel életük egy tágabb valóságot fog át. Az önzetlenség, ami szabaddá teszi az embert, csak a napi apró önmegtágadások cselekedetein keresztül valósítható meg. Ez a napi szenvedés egyedül az, ami megmutatja az embernek, hogy saját egója, énje hányféle módon teszi őt rabszolgájává, kizárólag csak e napi szenvedés (erőfeszítés) végzi el, hogy az ember szeme lassan kinyílik. Csak annyit lát, amennyit élt és szenvedett.

Ha ma alig vagyunk képesek, hogy Isten létének tudatába kerüljünk, az azért van, mert olyan könnyűnek találjuk, hogy elkerüljük saját magunkat, hogy elmeneküljünk létünk mélységei elől narkotikusan ható (függést okozó) élvezeteink és egyebeink útján. Így saját belső mélységeink bezárva maradnak előttünk. Ha igaz, hogy az ember csak a szívével lát, milyen vakok is vagyunk akkor!

Hogyan érinti mindez a problémát, amit vizsgálunk? Azt jelenti, hogy a nagy szöveg azok részéről, akik egy Isten nélküli Egyházzal profétálnak, nem más, mint üres fecsegés. Nincs szükségünk olyan Egyházra, amely a politikai akciók imádságának kultuszát ünnepli. Ez teljességgel felesleges, ezért önmagát fogja lerombolni. Ami marad, az Jézus Krisztus Egyháza, az Egyház, ami hisz az Istenben, aki emberré vált, és halál utáni életet ígér. Egy olyan pap, aki nem több, mint egy szociális munkás, helyettesíthető egy pszichoterapeutával vagy más szakemberrel, de egy olyan pap, aki nem szakember, aki nem a partvonalon állva figyeli a játékot, hivatalos tanácsot adva, hanem Isten nevében az emberek rendelkezésére bocsátja magát, aki velük tart nyomorúságukban, örömükben, reményükben és félelmükben, nos ilyen papra szükség lesz a jövőben is.

Most lépünk eggyel tovább. A ma válságából bukkan fel a holnap Egyháza – olyan Egyház, amely sokat veszített. Kicsinnyé válik, így újra kell majd kezdenie, nagyjából a kezdetektől. Már nem fogja tudni benépesíteni azon épületek nagy részét, amelyeket virágzása idején épített. Ahogy híveinek száma csökken, társadalmi előjogai is csökkenni fognak. A megelőző korszakhoz képest inkább önkéntes társaságnak fog tűnni, amibe szabad döntés alapján lehet majd belépni. Mint kis társaság, sokkal nagyobb igénnyel fog fellépni tagjainak kezdeményezései iránt. Kétségtelenül a szolgálat új formáit fogja felfedezni, és a papságra olyan kipróbált Keresztényeket fog felszentelni, akiknek egyébként van valamilyen szakmájuk. Sok kis gyülekezet vagy önálló közösség ilyen formában végzi majd a pasztorációt. Emellett a teljes munkaidejű papi szolgálat éppoly elengedhetetlen lesz, mint korábban. De mindazokban a változásokban, amit előre lehet sejteni, az Egyház ismét rátalál lényegére, és teljes meggyőződéssel abban, ami mindig is középpontjában állt: hit az Isteni Hármasságban, Jézus Krisztusban, aki Isten Fia, aki emberré lett és a Szent Szellem jelenlétében a világ

végezetéig. Hitben és igazságban ismét felismeri a szentségeket mint Isten imádását és nem mint teológiai értekezési témát.

Az Egyház lelki Egyház lesz, nem olyan, ami túl sokat várna a politikai megbízatástól, és éppoly kevésbé fog érintkezni a politikai baloldallal, mint a jobboldallal. Nehéz lesz az Egyház élete, mert a kristályosodás és tisztulás folyamata sok értékes energiáját felemészti majd. Ez szegénnyé teszi majd, ezáltal a szelídek Egyházává válik. A folyamat még fáradtságosabb lesz, mivel mind a szektás szűklátókörűségnek, mind a nagyképű önfejűségnek el kell hullania. Azt lehet várni, hogy mindez időbe telik. A folyamat hosszadalmas lesz és fárasztó, éppúgy, mint ahogyan az volt az út a francia forradalom hibás progresszizmusától (haladás-elvétől) – amikor egy püspököt akkor tekintettek okosnak, ha kifigurázta a dogmákat vagy egyenesen azzal kérkedett, hogy Isten létezése semmi esetre sem bizonyos – a tizenkilencedik század megújulásáig.

De amikor a próbatétel ideje véget ér, nagy erő fog áradni a lelki és egyszerűbb Egyházból. Egy teljes mértékben megtervezett világban az emberek kimondhatatlanul magányosnak fogják magukat érezni. Ha teljesen elvesztették Istent szem előtt, érezni fogják szegénységük teljes borzalmát. Mint újdonságot felfedezik majd fel a hívők kicsiny nyáját. Nekik szánt reményt fognak látni benne, azt a választ, amelyet titokban mindig is kerestek.

Számomra bizonyosnak látszik, hogy az Egyház nagyon nehéz idők előtt áll. A valódi válság még alig kezdődött el (1969-ben). Rettenetes felfordulásokra kell majd számítanunk. De ugyanilyen bizonyos vagyok a végkifejletben: nem a politikai kultusz Egyháza, amely már eleve halott, hanem a hit Egyháza. Noha már nem lesz az a meghatározó társadalmi erő, ami a közelmúltig volt, de friss virágokat fog hajtani, az ember otthonaként fogják számon tartani, ahol életet talál és halálon túli reményt.” (Ratzinger, 1969).

Itt tehát nem tisztán igemagyarázatból fakadó eszkatologikus képet látunk, hanem egy a nem közvetlen jövőre vonatkozó, alkalmazott ekkleziológiai eszkatológiát, amelynek prófétai erejére többen is rácsodálkoztak már.⁶ Ez a jövőkép a politikától független, ugyanakkor a társadalom számára adott remény által mégis döntő szerepet játszó egyház képét tárja elénk.

ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK

Joseph Ratzinger várhatóan több szempontból is inspirálója lesz a következő idők nyilvános gondolkodásának a relativizmus diktatúrájával való vitákban. Vonzerejének forrása nem utolsó sorban személyének elfogadottsága és ismertsége. Ennél fontosabb, hogy érvelésének tisztasága, kikezdetlensége miatt felekezeti hovatartozásra tekintet nélkül mindenki számára biztos kiindulópont a világi gondolkodókkal

⁶ <https://ucatholic.com/blog/the-lost-prophecy-of-father-joseph-atzinger-on-the-future-of-the-church/> letöltve: 2024. 05. 05.

folytatott, kölcsönös tiszteleten alapuló párbeszédhez. Ma már nyilvánvalónak látszik, hogy a relativizmus diktatúrájával szembeni egységes keresztény fellépés elkerülhetetlen, és az is, hogy ezt a fellépést általánosságban is, de az egyes konkrét megvalósulási (szakpolitikai) területeken is meg kell tenni, úgy, hogy mindehhez Joseph Ratzinger útmutatása alapján a Szentírás tanulmányozása és az Istennel való személyes, egzisztenciális kapcsolat elmélyítése nyújt alapot. A prófétai küldetés személyes és közösségi megélése szinte közvetlen közelségbe kerül minden hívő számára, minden nap, ahogyan az emberfogalom eltűnik (antropológia), az igazság megismerhetetlenné válik (episztemológia), a jó és rossz közötti különbségtétel lehetetlenné válik (etika), és ahogyan a nihil, a nincs átveszi az irányítást a van felett (ontológia).

Kapcsolattartó szerző:
Gellén Márton
Gál Ferenc Egyetem,
Kutatóintézet,
Egyháztörténeti Kutatócsoport
6720 Szeged
Dóm tér 6.
gellenkozsopolitika@gmail.com

Corresponding author:
Márton Gellén
Church History Research Group,
Research Institute
Gál Ferenc University
Dóm square 6.
6720 Szeged, Hungary
gellenkozsopolitika@gmail.com

Hivatkozás: Gellén, M. (2024). Joseph Ratzinger megközelítése a politikáról. *Deliberationes*, 17(1), 41–54.

IRODALOMJEGYZÉK

- Attawet, J., Alsharaydeh, E., & Brady, M. (2024). Commercial surrogacy: Landscapes of empowerment or oppression explored through integrative review. *Health Care for Women International*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/07399332.2024.2303520>
- Azzaro, P. (2021). The 'European Synthesis'. On the 'Metapolitical' Interpretation of Contemporary History of Joseph Ratzinger. In. Azzaro, P. & Gájer L. (Eds) A közép-európai országok társadalmi, gazdasági és spirituális helyzete az egyház társadalmi tanítása tükrében. Szent István Társulat.
- Böckenförde, Ernst W. (1967). *Die Entstehung des Staates als Vorgang der Säkularisation, in Recht, Staat, Freiheit* (Frankfurt am Main 1991.)
- Chauvet, D. (2020). Four kinds of nonhuman animal legal personification. *Global Journal Of Animal Law*, 8. Retrieved from <https://ojs.abo.fi/ojs/index.php/gjal/article/view/1670>
- Corkery, J. (2009). *Joseph Ratzinger's Theological Ideas. Wise Cautions & Legitimate Hopes*. Paulist Press, Mahwah, NJ, USA
- Derrida, J. (2005a). The Principle of Hospitality. *Parallax*, 11(1), 6–9. <https://doi.org/10.1080/1353464052000321056>

- Derrida, J. (2005b). *Rogues: Two essays on reason*. Stanford University Press.
- Fischer-Lescano, A. (2020). Nature as a Legal Person: Proxy Constellations in Law. *Law & Literature*, 32(2), 237-262. <https://doi.org/10.1080/1535685X.2020.1763596>
- Gaál Gyulay E. (2010). *The Theology of Pope Benedict XVI: The Cristocentric Shift*. Palgrave Macmillan, NY, USA
- Habermas, J., & Ratzinger, J. (2005). *Dialectics of Secularization. On Reason and Religion*. Ignatius Press, San Fransisco, CA, USA
- Hazon, Y. (2012). *The Philosophy of the Jewish Scripture*. Cambridge University Press, UK.
- Jancsó, A. (2024). 'Theologians' on Modern Politics: Joseph Ratzinger. <https://www.hungarianconservative.com/articles/philosophy/theologians-on-modern-politics-joseph-ratzinger/> letöltve: 2024. 05. 04.
- Jancsó, A. (2023). Joseph Ratzinger (1927-2022). In. Darabos, Á. & A. Jancsó (Eds.): *Theologians on Modern Politics*, (pp. 39-46). Batthyány Lajos Foundation, Budapest
- Kono, M., Arai, N., & Takimoto Y. (2023). Identifying practical clinical problems in active euthanasia: A systematic literature review of the findings in countries where euthanasia is legal. *Palliative and Supportive Care*, 21(4), 705-713. doi:10.1017/S1478951522001699
- Langthaler, R. (2012), Eine Gedanken zu Bestimmenden Themen der Papst-Rede im Deutschen Bundestag. In. Essen, G. (Ed.) *Verfassung ohne Grund? Die Rede des Papstes in Bundestag*, (pp.147-178.) Verlag Essen GmbH, Freiburg im Breisgau.
- Ratzinger, J. (1969). *Father Joseph Ratzinger 1969 Prediction of the Future of the Church*. <https://catholicismpure.wordpress.com/2016/06/25/father-joseph-ratzinger-1969-prediction-of-the-future-of-the-church/> letöltve: 2024. 05. 05.
- Ratzinger, J. (1988). *Escatology, Death and Eternal Life*. The Catholic University of America Press, Washington D. C., USA.
- Ratzinger, J. (1991). *Wendzeit für Europa und die Kirche? Gedanken zur Krise der Zeit und ihrer Überwindung*. A lecture given at the University of Regensburg on 28 January 1991. JRGS 3/2, 682. <http://www.institut-papst-benedikt.de/joseph-ratzinger-gesammelteschriften-jrgs.html> letöltve: 2024. 05. 05.
- Ratzinger, J. (2004). *Truth and Tolerance. Christian Belief and World Religions*. Ignatius Press, San Fransisco, CA, USA
- Ratzinger, J. (2005). *Lecture on Europe's Crisis of Culture at the Convent of Saint Scholastica in Subiaco, Italy*. <https://www.catholiceducation.org/en/culture/catholic-contributions/cardinal-ratzinger-on-europe-s-crisis-of-culture.html> letöltve: 2024. 05. 04.
- Ratzinger, J. "Pope Benedict XVI." (2006). *Christianity and the crisis of cultures*. Ignatius Press, San Fransisco, CA, USA.
- Ratzinger, J., & M. Pera (2007). *Without Roots: Europe, Relativism, Christianity, Islam*. Basic Books, NY, USA.

- Ratzinger, J. "Pope Benedict XVI." (2009). *Credo for Today. What Christians Believe*. Ignatius Press, San Francisco, CA, USA.
- Ratzinger, J. (2010). *A Turning Point for Europe? A Church in the Modern World: Assessment and Forecast*. Second edition. Ignatius Press, San Francisco, USA.
- Ratzinger, J. (2017). *Végidő. A halál és az örök élet kérdései*. Jel Könyvkiadó. A magyar fordítás a következő mű alapján készült: Ratzinger, J. (1990): *Eschatologie – Tod und ewiges Leben*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 6. kiadás.
- Schmitt, C. (1922). *Politische Theologie, Vier Kapitel zur Lehre von Souveränität*. Duncker & Humblot, München.
- Singh P. (2024). *Abortion, Infanticide, and Choosing Parenthood*. Dialogue. Published online 2024:1-26. doi:10.1017/S0012217324000064
- Söding, T. (2012). *Macht und Recht*. In: Essen, G. (Ed.) *Verfassung ohne Grund? Die Rede des Papstes in Bundestag*, (pp. 49-73). Verlag Essen GmbH, Freiburg im Breisgau.
- Ssenyondo, C. (2013). *Christianity and the culture of relativism in the anthropologies of Joseph Ratzinger and Stanley Hauerwas*. Xlibris, USA.
- Talar, J. (2010). *The 'Synthesis of All Heresies': Roman Catholic Modernism*. *Religion Compass*,4(7), 400-467.
- XVI. Benedek (2011). *XVI. Benedek benini apostoli látogatása alkalmával mondott beszéde*. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2011/november/documents/hf_ben-xvi_spe_20111119_vescovi-benin.html letöltve: 2024. 05. 04.
- Weber, M. (1998). *A politika mint hivatás*. In: *Tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest.